

התורה ואת פרוכת הארגמן אשר למקדש צווה להכניס ולשמור בארמונו הפרטי.

• כלי המקדש כיום:

כיום אין ידוע היכן הם. יש הנוטים לחפש אותם במרתפי הואתיקן שברומא, שם הם נמצאים, לדעתם, מאז ימות טיטוס. יש החושבים שהם במרתפי המוזיאון הבריטי, לשם התגלגלו לפני מאות שנים באחת מתקופות זהרה של בריטניה הגדולה. ועוד כהנה וכהנה.

אמנם, בתקופות קדומות, העידו תנאים על כלי המקדש (ציץ, פרוכת, מנורה, וגם שברי כסא שלמה המלך⁹¹) שנראו ברומי. אך כיום אין ידוע היכן הם⁹²:

דברים העשויים וגנוזים אלו הן: אהל מועד וכלים שבו, וארון, ושברי לוחות, וצנצנת המן, והמטה (= של משה), צלוחית של שמן המשחה, ומקלו של אהרון שקדיה ופרחיה, ובגדי כהונה, ובגדי כהן משיח. אבל מכתשת של בית אבטינס שלחן ומנורה ופרוכת וציץ עדיין מונחים ברומי.

למעשה, לאף אחת מהשיטות אין ראיות מוכחות לדבריה. ועד היום לא נמצאה אף עדות נאמנה על מי שהוא שראה כלי מכלי המקדש במקומות אלו.

ובשנת תשס"ד⁹³ הביעו גורמים בואתיקן פליאה על השאלה אם מנורת המקדש נמצאת במרתפי הואתיקן, וציינו כי "מדובר באגדות ומעשיות".

⁹¹ ציץ, רבי אליעזר ב"ר יוסי במסכת סוכה דף ה' ע"א, ומסכת שבת דף סג' ע"ב. הפרוכת, רבי אליעזר ב"ר יוסי במסכת יומא דף נז' ע"א. שברי כסא שלמה במדרש רבה אסתר פרשה א אות י.

אוצר תוכנית

⁹² אבות דרבי נתן פרק מא משנה יב. יש להעיר כי בערכין דף י' ע"ב מובא על המכתשת שהיתה בבית שני שנשתירה עוד מימות משה רבינו (ואולי היו כמה מכתשות, וזו אחרת היא). בספרי זוטא ריש פרשת בהעלותך: "אמר רבי שמעון כשהלכתי לרומי וראיתי שם את המנורה היו כל הנרות מוסטריין (= נוטים לכיוון) כנגד נר האמצעי".

⁹³ בביקור הרבנים הראשיים אצל האפיפיור. תגובת הואתיקן מצוטטת מתוך עיתון המודיע מתאריך כד טבת תשס"ד (18 ינואר 2004).

● האדמו"ר מראדזין וציץ הזהב במרתפי הוואתיקן:

בספר החסידות לר' אהרון מרקוס⁹⁴ הביא בשם עד ראיה כי כאשר נסע אדמו"ר מראדזין, רבי גרשון העניך, למרתפי הוואתיקן ברומא, כדי לבדוק את צבע התכלת שבבגדי כהונה שלפי השערתו היו שם, ראו הוא ומלויו את ציץ הכהן הגדול:

אף כי רבי גרשון העניך כו' נסע לרומא על מנת להשוות צבע התכלת שהפיק עם צבע בגדי הכהן הגדול שכמה מהם - ביניהם המעיל והאבנט - שמורים בואתיקאן מימות טיטוס, ומה שאמר לי מלוה [אחד בשם אברהם] אשר הצטרף אליו לשם וכו' וסיפר לי כי מצויים שם שלשה ציצי זהב שהיו על מצחו של הכהן הגדול, ועל פי תיאורו מצאתי פתרון למחלוקת בגמרא . . .

אמנם, בספר תורה שלמה⁹⁵, כבר כתב שכל זה אינו נכון. ובמרתפי הוואתיקן היום אין זכר לכלי המקדש:

וראיתי להביא כאן דבר מעניין מה שכתב בספר החסידות לר"א מרקוס . . . עכ"ל של הר"א מרקוס.

וכפי מה שנתברר לי מזקני המשפחה וחסידיו ראדזין כולם בפה אחד אמרו שלא נשמע מעולם כלל סיפור כזה. וגם האדמו"ר מראדזין זצ"ל עצמו לא הזכיר בשום מקום בספריו ענין זה⁹⁶. ואם אמת היה הדבר בלי ספק שהיה מזכיר הדבר בספריו והדבר היה מפורסם בעולם. ובפרט שלא נשמע כלל ברומי שיש דבר כזה במציאות. ואולי אותו שסיפר ראה באיזה מקום שעשו דוגמה מהציץ שאין לזה שום ערך.

ויש להתפלא על הרב אהרון מרקוס ז"ל איך נכשל להאמין סתם לכל דבר שאחד מספר לו ולפרסם זאת בספר. ומזה יש לדון על כמה סיפורים תמוהים שישנם בספרו הפוגמים בכבודם של גדולי

⁹⁴ עמוד 244.

⁹⁵ הרב מנחם כשר, תורה שלמה. מילואים אחרי פרשת פקודי. כרך כג, עמוד קפג.

⁹⁶ ראה גם בקטע הבא, עדות בשם זקנים מקורבים לאדמו"ר מראדזין, שלא נמצא בואתיקן מאומה מכלי המקדש.

ישראל⁹⁷, שאין לסמוך עליהם כי יסודם רק בשמועות ודמיונות בעלמא שאין להם יסוד במציאות.

• כל הכלים נעלמו במלחמת הואנדלים:

התאוריה המקובלת ביותר כיום היא, שכאשר פרצו הוונדאלים לרומא, במלחמת השבטים הגרמנים עם רומא, אבדו כלי המקדש, נשדדו או אפילו נבזזו ונהרסו. מקור מעניין לגירסא זו נמצא במכתב מהמשגיח בישיבת חכמי לובלין, רבי שמעון הורביץ, מזליחוב⁹⁸:

אני אכתוב לך שמועתי מה ששמעתי מן הזקנים שהיו מקורבים להרה"ק רבי גרשון חנוך מראדזין ז"ל, מחדש התכלת ומחבר הרבה ספרים. ששמעו מפיו ז"ל שגם הוא נסע לשם לרומי לראות כלי בית המקדש, ובעיקר רצה לראות מראה חוטי התכלת שבפרוכת. שכיון שהיו כפולים שישה הצבע של תכלת יוכר בהם היטב. אבל לא נמצא שם ברומי כלום מכלי בית המקדש. שאל גם כן להמשרתים הגדולים אשר שם איך יתכן שיאבד אוצר יקר כזה, ולא השיבו על שאלתו מאומה, זולת קארדינאל זקן אחד אמר לו ששמע מזקנו שבערך שנת ר"ל עד ר"מ לחמו האשכנזים את הרומאים ובראשם היו אז במלחמה זו הביירען שבירתם מינכען, ימ"ש, וכדומה לי שמלחמה זאת זכרה הרב צמח דוד ז"ל בספרו. האפיפיור שלהם היה אז מלך רומי כנהוג אצלם, האשכנזים פרצו פתאום לפרואי רומי ולא היה להם שהות להוציא את האוצרות שברומי החוצה הלאה מפניהם, הסכימו האפיפיור ויועציו לגנוז במחילות עפר מה שאפשר לגנוז, ומה שאי אפשר לגנוז ישרפו. כי לא רצו שהאוצרות יפלו לידי האשכנזים.

סוף דבר היה שהאפיפיור שהיה אז המלך של רומי נשבה וישב אסיר במינכען ימים רבים, ויש אומרים שלא חזר כלל לרומי כי מת שמה, גם הקארדינאלים שהטמינו האוצרות ברחו איש לנפשו

⁹⁷ בתרגום ספר "החסידות" מגרמנית לעברית כבר הושמטו חלק מהדברים. ראה בהקדמת המתרגמים. ועדיין ישנן בו עלילות דברים שאינן ראויות לדפוס.

⁹⁸ נהרי אש מכתב מה עמוד קנב. כעין זה ראה גם בספר קורות היהודים ברומא (אברהם כהנא) עמוד 104, אלא שהוא כותב גם על המלחמה שערך אולריך מלך הויסגותים בשנת 410 לספירתם.

לכל מדינה שמצאו מקום לברוח ומתו שמה, משום זה נשכח מקום המטמון ומכל שכן מה ששרפו שאינו עוד, מפני שכל העסק ביש עדות לחרפה להם לא נכתב כל זה בספרי דברי הימים שלהם.

עד כאן השמועה ששמעתי מן זקני חסידי ראדזין ואולי זה האמת והישר. (ואולי נזדמן כי מן השמים היה זאת נכון שלא ימצאו כלי בית המקדש תחת ידי הטמאים הללו).

• נפוליון מחפש בעין כחל⁹⁹:

בגליל המזרחי, בדרך בין צפת לטבריה, ישנו מעיין בשם "עין כחל" (כתל). בספרים שונים הובאה מסורת כי שם נגנזו כלים מכלי המקדש. (כנראה מבית ראשון). מסורת זו הגיעה לאוזני הקיסר הצרפתי נפוליאון, שחנה בצפת בסוף המאה הי"ח. והוא השקיע מאמץ לא קטן לחשוף אותם.

ציטוט אחד מספר "שערי ירושלים" לרבי משה ריישר:

עין-כחל בקעה גדולה ועמוקה מאד ובה מעין מים טובים ועל שמו נקראת עין-כחל, שם מעט בתים תושבי ישמעאלים ערביים, ולמזרחו הר גבוה ורם ומשופע מאד ובראשו חצוב כדמות שער סתום, ואומרים כי שם נגנזו כלי בית המקדש, וכן כתוב בספר 'עמק המלך' וכן בספר "מסכת כלים".

ומלך צרפת נאפולעאן זה כחמישים שנה, שהיה בארץ-ישראל, וגם אצלו היה ידוע על-ידי ספרי דברי הימים ששם בהר עין-כחל הכלים גנוזים, וחפר את ההר כמעט עד חציו, אך לריק היה יגיעו ולשוא היה עמלו, כי לא ידע שלא יוכלו להתגלות אליו ולא לאחר, עד שיבוא משיח בן דוד צדקינו במהרה בימינו אמן.

וציטוט נוסף מספר מסע מירון וערי הגליל לרבי מנחם מנדל ראבין:

⁹⁹ ראה במעט הרחבה מאמרו של עמנואל דמתי, ארכיאולוג מחוז גליל מזרחי ברשות העתיקות: "נפוליאון בעקבות אוצר המקדש". בטאון "טבע וארץ" אדר ב' - ניסן תשנ"ב, מרץ 1992, חוברת מס' 248. בין המקורות שהביא: מנחם מנדל ראבין, בספר "מסע מירון וערי הגליל", תרמ"ט. ר' דוד דבית הלל, תקפ"ד. המקובל רבי נפתלי בן יעקב אלחנן בספר "עמק המלך", שיצא לאור בשנת ת"ח באמסטרדם. רבי חיים הורביץ בספרו "חבת ירושלים" משנת תר"ד.

בשעה שמינית באנו מטבריה אל כפר עין-כחל, גם שם נראו חורבות בתים וחצרות, גלים מונחים על תלמי השדה. עין מעין נחמד יוצא משם, ישקו ממנו עדרי הנוסעים ברצוא ושוב, שם נראה חפורת חצי ההר, אשר חפר נאפאלען בוניפרטע (=נפוליון בונפארטא) בדמיון כזב, למצוא את כלי המקדש הטמונים שם, כנודע על פי הקבלה כי שם הם ספונים, אבל חפר ויגע, ומאומה לא מצא.

• החפץ חיים ואוצרות המקדש:

הגב' רוחמה שיין, בתו של רבי יעקב יוסף הרמן (דמות מופלאה, "מבוני היהדות באמריקה"), בספרה "הכל לאדון הכל"¹⁰⁰:

יהודי אחד חרש את אדמתו בארץ ישראל, כשהעמיק לחפור הרגיש לפתע כי האדמה קורסת תחתיה, וגילה מערה עמוקה. הוא שלשל עצמו בחבל לתוך המערה. על אף שבמערה שררה אפילה מוחלטת, נחשפו לפניו אוצרות זהב מופלאים . . .

אותו יהודי שמר על כך בסוד מוחלט, ורק כשנפגש עם רבי יעקב יוסף הרמן סיפר לו על הענין. הרב הרמן שלח מכתב אל החפץ חיים שביקש מהשליח לקרוא בפניו את המכתב.

החפץ חיים הקשיב בריכוז רב. לאחר מכן הוציא מהארון ספרים אחדים ושקע בעיון בהם. לאחר זמן מה אמר שלאור התיאור של האתר בו נגלתה תגלית זו, כלי זהב אלה יכולים בהחלט להיות כלי הקודש מבית המקדש.

אז הדליק החפץ חיים גפרור ושרף את מכתבו של הרב הרמן עד שלא נשאר ממנו אלא אפר . . .

¹⁰⁰ עמוד 109. במקור הסיפור בגוף ראשון, בשם אחיה של המחברת, ה"ה נחום דב, שהיה השליח לחפץ חיים. ובמאמרו של מ.מרמורשטיין בהמודיע ג אב תשסב, הובא בשינויים רבים ומשמעותיים.

● המנורה שבשער טיטוס:

יש מקורות שהמנורה כלל לא גלתה לרומי עם חורבן בית שני, אלא נגנזה¹⁰¹. על שער טיטוס ישנה צורת מנורה. פולמוס גדול התעורר בזמנו כשראשי מדינת ישראל קבעו את צורת המנורה לסמל המדינה. את הדוגמה לצורה המדויקת נטלו משער טיטוס, בהניחם כי זה העתק מדויק של המנורה שבמקדש.

כמה פקפוקים בדבר: הראשון שבהם הוא צורת דרקונים (חיות אגדיות) המגולפים בבסיס המנורה. ואף כי דנו בזה אם אמנם יש בזה איסור ממש¹⁰², אך מסתבר שבבית המקדש לא עשו ציורי חיות על בסיס המנורה. הרמב"ם¹⁰³ קובע כי למנורה היו שלש רגלים. רש"י¹⁰⁴ מזכיר גם בסיס וגם שלש רגלים. למנורה שבשער טיטוס יש בסיס אבל אין לו רגליים. בראשונים נחלקו¹⁰⁵, האם קני המנורה היו ישרים, ועלו באלכסון מגוף המנורה (כעין האות שין של סת"ם), או מקושתים (= בצורת קשת), כמקובל לצייר כיום. גם כאן, ניסו הרבה להביא ראיה מהציור שבמנורה בשער טיטוס, שם היא מצוירת כמקובל אצלנו, קנים בצורת קשת. ולדעתם בפשטות המנורה שבשער טיטוס היא מנורת המקדש.

הרבה נדרשו לנושא. הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג ז"ל, שהיה אז הרב הראשי לישראל, כתב¹⁰⁶:

¹⁰¹ אמנם סתירה לדעה זו מאבות דרבי נתן פרק מא משנה יב, הנ"ל.

¹⁰² ע' מסכת עבודה זרה דף מא ע"ב.

¹⁰³ הלכות בית הבחירה פרק ג הלכה ב.

¹⁰⁴ שמות פרק כה פסוק לא.

¹⁰⁵ רבינו אברהם בן הרמב"ם בפירושו לתורה כותב שהקנים: "נמשכים מגופה של מנורה לצד ראשה ביושר, כמו שצייר אותה אבא מארי ז"ל (הרמב"ם). כוונתו לציורו של הרמב"ם בפירושו המשנה למסכת מנחות. לא בעיגול כמו שצייר אותה זולתו". וכן משמע ברש"י (שמות כה לב) שכתב: "יוצאים מצדיה לכאן ולכאן באלכסון". אבל האבן עזרא (שמות כז כא) כתב: "בעבור היות הנרות כחצי עגולה". והשישה "נערכים זה אחר זה בחצי עיגול". ובתורה שלמה (מילואים פקודי) הבין בדברי האבן עזרא שהנרות היו מסודרים בעיגול, כלומר במעגל, כעטרה. (ויש שהביאו בטעות את דברי האבן עזרא (שמות כה לב) "קנים, עגולים חלולים" אבל אינו ענין לכאן כי שם כוונתו שאורך הקנה היה כמין מוט עגול). ויש שהאריכו בזה.

¹⁰⁶ ספר הזכרון לשמואל קלמן מירסקי. ניו יורק תשי"ח, עמוד 220. המאמר הודפס בצורה זהה בעוד מספר מאספים וקבצים. במאמר מביע הרב הרצוג תודה לרב שלמה זוין שהפנה את תשומת לבו למאמר בעיתון חרות מתאריך 55. יולי 27 שבו משער הכותב כי מה שמכונה

ההכרח יאלצני להניח הנחה, שכנראה קרה אסון בדרך מארץ ישראל לאיטליא, ונשבר ונקצץ ונפל לים החלק התחתני של המנורה, והאומנים של טיטוס עשו שיחזור מהתושבת, ועשו עליה צורות של דרקון סמל האור (האלילי) כמתכונת המנורות שבהיכלי האלילים.

יש שכתבו כדבר פשוט כי טעות עשו בכך שהעתיקו את סמל המנורה משם. והאומן הרומי שעשה את שער טיטוס כלל לא טרח להעתיק את המנורה בדיוק, או שהיו לרומים כמה מנורות שלל מחוץ לזו של בית המקדש, ומנורת שער טיטוס היא אחת מהן.

ואמנם, יש לדון בכל הראיה מהשער הנ"ל. כי לפי המסופר בדברי ימי רומא לא נבנה השער מיד אחר הנצחון על ירושלים, וכלל לא נבנה על ידי טיטוס עצמו. דומיציאנוס, אחיו החורג של טיטוס ששלט ברומא אחריו, בנה אותו לזכר אחיו.

ולפי החשבון, אספסיאנוס מלך עוד כשמונה שנים אחר החורבן, וטיטוס עוד שנתיים וחצי אחריו. גם אם נניח שדומיציאנוס בנה את השער מייד עם תחילת שלטונו, הרי שעברו כמעט אחת עשרה שנה מאז שהתקיימה תהלוכת הניצחון המתוארת עליו. יש סיכוי רב שהאמן שסיתת את צורת המנורה לא לקח כדגם את המנורה האמיתית.

יש גם מקורות¹⁰⁷ הטוענים שהשער נבנה בימי טיטוס, חרב, ונבנה שוב בימי דומיציאנוס. הכיתוב שעל השער המשוחזר שונה, לדבריהם, במוצהר מהשער הקודם. את הכתובת שעל השער הקודם מביאים מתוך "אסיפת כתובות רומאיות, בכתב יד אשר באחד מבתי התפילה ברומא". (ואולי זו היא ראייתם ומקורם שהקשת היתה ונחרבה) יתכן שגם פרטים שוליים, לטעמם של הרומאים, כמו הצורה המדויקת של המנורה, שונו גם הם בשער המשוחזר.

היום שער טיטוס אינו שער הניצחון כלל. שם נפלה טעות במקום המאמר ומקומו הנכון הוא: עיתון חרות 29 יולי 1955 יום ששי ו אב תשטו. עמוד 6 גליון מספר 2105. בכתבתו של ט. פרשל.

¹⁰⁷ ספר קורות היהודים ברומא, מחבר אברהם כהנא. עמוד 31. כתבה מרתקת ורבת ראיות התפרסמה בגליון "חרות" 29 יולי 1955 יום ששי ו אב תשטו. עמוד 6 גליון מספר 2105, בה טוען הכותב שהשער המצוי כיום אינו שער טיטוס ואינו דומה לו כלל.

יש להוסיף לכך, כי יתכן והמנורה שנישאה בתהלכות כלל לא היתה המנורה שבבית המקדש¹⁰⁸. יתכן והרומאים הוטעו והמנורה הוחלפה על ידי היהודים במתכוון או בשגגה¹⁰⁹.

ובענין השער: יש שהביאו¹¹⁰ שהיהודים ברומא נהגו שלא לעבור תחת השער.

● אפר פרה:

בספרים דנו עד אימתי נשאר בישראל אפר מפרה אדומה למי חטאת, לטהרת מתים. מחד, אומר האמורא עולא¹¹¹ כי ישראל שקבלו עליהם לנהוג בדברי חברות, עדיין עושים ינם בטהרה לנסכים ולמנחות, שמא יבנה בית המקדש בימיהם. מאידך, מיתמה רב נחמן¹¹² "וכי בזמן הזה יש לנו הזאה לטהרה?"

בראשונים ובאחרונים ניסו להסביר את דברי הגמרא בדרכים שונות¹¹³. במשנה למלך¹¹⁴ כתב שעוד בשנות האמוראים המאוחרים היה עדיין להם אפר פרה להטהר בו:

¹⁰⁸ מה ששינונו (חגיגה פרק ג משנה ח): "כל הכלים שהיו במקדש, יש להם שניים ושלישים, שאם נטמאו הראשונים, יביאו שניים תחתיהן". אינו ענין לכאן. שהרי גם הכלים השניים והשלישיים היו זהים למקוריים. שהרי תפקידם להיות תחליף להם.

¹⁰⁹ ראה מלחמות היהודים ספר ז פרק ה אות ה. כתב במפורש שהמנורה מבית המקדש נישאה בתהלכות הנצחון. אמנם עדיין לא מחוייב המציאות שהשער נבנה בדיוק כפי המנורה שבתהלכות (יתכן גם שיוסף בסערת רוחו הוטעה בטעות הרומאים ולא הבחין בין המנורה המקורית לאחת מהדומות לה). וראה גם במלחמות היהודים ספר שישי פרק ח אות ג, שכהן בשם יהושע בן תיבותי נתן לרומאים "שתי מנורות זהב כתבנית מנורות ההיכל". גם כאן יש להעיר שפשטות המובא באבות דרבי נתן פרק מא משנה יב הוא שהמנורה המקורית היא שגלתה. ואולי גלו כמה מנורות, וזו שנישאה בתהלכות הנצחון ועל פיה נעשתה המנורה שבשער לא היתה המקורית.

¹¹⁰ כהנא בספר קורות היהודים ברומא עמוד 32, ועוד הרבה.

¹¹¹ מסכת נדה דף ו ע"ב.

¹¹² בכורות דף כז ריש ע"ב. וכן בפסיקתא זוטא ריש פרשת תזריע אמר רבי יוחנן (שהיה אחר החורבן כמאה שנה) מיום שחרב בית המקדש אין טהרה ממת.

¹¹³ ראה סיכומי דברים בשדה חמד כללי אלף אות קלח. באנציקלופדיה תלמודית ערך אפר חטאת, חלק ב עמוד קלב. ובספר תפארת ציון לרבי בנציון קואינקא, מערכת אות האלף, סעיף כט וסעיף קלב, ציין לכמה מראי מקומות וכמה מאמרים במאספים שונים, וסיים "וצריך עיון בזה". וע' שו"ת שאילת יעב"ץ ח"א סימן פט. וראה דין ודברים בזה בין הרב

יש לומר דסבירא ליה (לראב"ד) דבזמן האמוראים גם כן היה להם אפר הפרה וכדאמרין בפרק קמא דנידה עלה ו (=דף ו) דמיתמה תלמודא קודש בימי רבי מי הוא? ומשני כדעולא. דאמר עולא חבריא מדכן בגלילא. ופרש"י חברים שבגליל מטהרים יינם לנסכים ושמנן למנחות שמא יבנה בית המקדש בימיהם ע"כ. ועל כרוחך היו טהורים ממת דאי לא איך היו מטהרים יין ושמן. אלא ודאי דהיה להם אפר הפרה.

וזכורני שראיתי במקום אחד (תוספתא פרה פרק ג סוף הלכה ג והובא בר"ש שם פרק ג משנה ג) דכשגלו לבבל הוליו עימם אפר הפרה. כו' ורבינו שמשון בפ"ד דפרה מ"ח כתב דבימי האמוראים היו אוכלים תרומה טהורה כי היה להם אפר הפרה, וכן כתב הרא"ש סוף הלכות חלה והביאו הך דפ"ק דנידה שכתבנו.

גם הרב חיד"א מביא¹¹⁵ שלאמוראים היה אפר פרה להטהר בו:

אפר פרה היה לאמוראים כמו שכתבו הראשונים ממה שכתוב (בגמרא) חבריא מדכן בגליל. ועיין מה שכתב הרב החסיד בספר קהילת יעקב בחלק לשון חכמים דף קכג ע"ג אות קיא עי"ש. ובזה יבוא לכלל ישוב מה שכתוב בירושלמי דרב אוכל חולין בטהרה בעשרת ימי תשובה, והווי בה רבנן בתראי טובא. ועמ"ש הרב פר"ח סוף סימן תר"ו.

ואף על פי שלא היה להם כיצד לעשות פרה אדומה, השתמשו במה שנשאר להם מקודם החורבן¹¹⁶.

ויש שהוסיפו עוד¹¹⁷, כי לכן השמיטו הפוסקים את דינו של רבי יצחק "חייב אדם לטהר עצמו ברגל", כי דין זה נהג רק בזמן האמוראים, שהיה להם אפר פרה להטהר בו, אבל אנחנו אין לנו כיצד להטהר.

יקותיאל יהודה גרינוולד לאדמו"ר ממונקאטש רבי חיים אלעזר שפירא במאסף אוצר נחמד עמוד 114, ובספרו של הרב גרינוולד "בבלי וירושלמי" עמוד 161.

¹¹⁴ הלכות אבל פ"ג ה"א. וע' בית יוסף יו"ד הלכות חלה סימן שכב. כעין זה.

¹¹⁵ מדבר קדמות אות א כו. וראה בספרו נחל אשכול על קהלת פרק ז פסוק י.

¹¹⁶ תוספות רי"ד חגיגה דף כה ע"א.

ויש שכתבו לתרץ¹¹⁸ כי בארץ היה להם אפר פרה עוד משך כמה דורות, אבל בחוצה לארץ לא.
ויש שכתבו¹¹⁹ שאמנם לא היה כלל אפר פרה אחר החורבן, כמשמעות דברי רב נחמן.

והרב חיד"א כתב עוד¹²⁰, כי לא רק בימי האמוראים היה אפר פרה, אלא גם בדורות האחרונים היו שזכו לזה. כי גם לאר"י ז"ל היה אפר פרה בדרך נס:

ואני בעניותי פשיטא לי דרבינו האר"י זצ"ל היה נטהר באפר פרה על ידי אליהו הנביא זכור לטוב ואז נחה עליו רוח הקדש להפליא. והגם כי לא ראיתי כתוב רמז מזה ולא שמעתי, לבי אומר לי שהרב ז"ל היה מעלים הדבר העלם נמרץ לרוב ענוותנותו.

בדורות שלפנינו היו שאמרו עליהם שיודעים הם היכן נטמן אפר הפרה בירושלים. כך מסופר על תלמיד הגר"א, רבי מנחם מענדל משקלוב¹²¹:

זקני ירושלים מספרים על הרמ"מ שאמר: אם יצטרכו לאפר פרה של משה יראה איפה הם.

ענין תוכחה

ובדורותינו מביא הר' ישעיה הלוי הורביץ מחבר הספר עדן ציון¹²², שבזמן דודו זקנו רבי שמואל העליר שהיה רב בצפת נמצאו שני כדים מלאים באפר פרה אדומה:

לדרום צפת סמוך לכפר עכברא, עין כחל. ואדוני אבי ז"ל סיפר לי ששמע מפי אח"ז הרה"ג מוהר"ש העליר זצ"ל (תלמידו של הר' אברהם דוב בער מאווריסט שהיה בצפת) שפעם אחת בא אליו

¹¹⁷ קרבן נתנאל על הרא"ש סוף מסכת ראש השנה, ובמסכת יומא פרק אחרון אות כד מאותיות הרא"ש והערה צ בקרבן נתנאל. דברי רבי יצחק הם במסכת ראש השנה דף טז ע"ב.

¹¹⁸ על פי תוספות במסכת בכורות דף כז ע"ב תוד"ה וכי הזאה.

¹¹⁹ שו"ת פרשת מרדכי לרבי מרדכי בנט. חלק או"ח סימן ה.

¹²⁰ מדבר קדמות אות א כו (הנ"ל).

¹²¹ תולדות חכמי ירושלים לרבי אריה לייב פרומקין, חלק ג, עמוד 161, בערה מספר 2.

¹²² על מקומות הקדושים שבארץ ישראל. הודפס בירושלים תשטז. אות כ סעיף ה. הסיפור הובא בנוסח אחר קצת בספר דברי יחזקאל. בתולדות המחבר.

תושב ערבי משם באנינות והתנצלות תחינות ובכיות ליתן לו עצה ותושיה על המקרה רעה שקרה לו שהולכים ומתים אצלו נשיו וילדיו, ובשאלו אולי חטא נגד איזה אדם בגוף או בממון השיב לו שאינו מרגיש את עצמו בשום חטא. ועל ידי עוד חקירות ודרישות על כל מעשיו בעת ההיא סיפר לו, שחפר תחת ההר ההוא ומצא שם ב' כדים מלאים אפר ולקחם וטמנם בביתו. והזהיר לו מוה"ר שמואל העליר ז"ל שתיכף ומיד (הוא אמר שלדעתו זה אפר פרה הנטמן בשם) ילך ויחזירם למקומם ויסתום את המקום לבל יהא ניכר, וכן קיים ועשה, והמגפה נעצרה בבית הערבי.

• המהר"ל ואבני החושן:

בספר "חשן המשפט"¹²³ מסופר על המהר"ל שחלם חלום כאילו נגנבו אבני החושן מהמוזיאון הבריטי (הנקרא שם "בעלמאר סטריטסקי מוזיאום"). בעקבות החלום נסע המהר"ל לאנגליה, גילה את הגנב, וקיללו שכל זמן שהאבנים בידו ישחירו פניו כשולי הקדרה. ובאמת, כשפשט הגנב את בגדיו ללכת לישון, היו פניו רגילות כאחד האדם. אך כשלבשם שוב והטמין את חפיסת האבנים במגפיו, היו פניו שחורות. בסופו של דבר החזיר הגנב את הגנבה למקומה. מכל הסיפור משמע, כאילו עד לפני פחות מחמש מאות שנה, בזמן המהר"ל, עדיין היה ידוע מקומו של החושן ושל שאר בגדי הכהונה, במוזיאון הבריטי. אמנם כבר פורסם¹²⁴ כי כל הסיפור לא היה ולא נברא, ומו"ל ספר זה פרסם ספרים מספר דומים לו, שכולם סיפורי בדים.

• כלים שונים:

במקומות שונים נמצא תיאור של עד ראייה שראה מאבני המקדש או כלי מבית המקדש ספון ב"גנזי מלכים".

¹²³ נכתב כביכול על ידי הגאון רבי מנחם הענדיל (מענדיל), שהיה אחד מגאוני פראג באותה תקופה, ששמע את הסיפור מהמהר"ל עצמו, בתשעה באב שנת ש"נ. יצא לאור על ידי הרב יהודה רוזנברג, מכתב יד שהיה בספריה הגדולה (הקיסרית) בעיר מיץ. (וכפי הנראה כלל לא היתה ספריה כזו).

¹²⁴ ראה במאמר "הגדת מהר"ל או אגדת מהר"ל", הרב אברהם בנדיקט, בטאון מוריה של מכון ירושלים, שנה ארבע עשרה, גליון ג-ד (קנט קס) סיון תשמ"ה. (ובמאמרו של פרופסור מאיר בר אילן: "נפלאות רבי יהודה יודיל רוזנברג").

באברבנאל¹²⁵ על אבני ירושלים:

גם האבנים שללו משם (מירושלים) וכמה מזה נמצא עוד היום ברומי ובפיז"ה ובארצות האחרות שהובאו מירושלים.

בספר עדן ציון הנ"ל על כלים מכלי המקדש:

וזקנתי הצוה"ח (=הצדקת והחסידה) מרת פרידא לאה ע"ה ספרה לי ששמעה מפי חותנה הרה"ג מוה"ר אפרים יפה זצ"ל שכשהיה בעיר בבל (כשעלה לארץ), ונתאכסן אצל יהודי ספרדי עשיר גדול שהיה קרוב למלכות, הלך עימו בַּשֶּׁם לבית סגולת המלכים לראות את החפצים היקרים העתיקים שבשם. ובתוכם ראה מזרק של זהב ודפוס זהב של לחם הפנים מהכלים של בית המקדש שיבנה בב"א.

● ניגוני הלויים:

בספרים שונים הובאו מעשים על ניגונים המתגלגלים בעולם, שמקורם בשירת הלויים בבית המקדש:
אצל רבי מנחם מנדל מויטבסק¹²⁶:

מעשה שבאו לרבי מנחם מנדל מויטבסק חסידים בעלי נגינה לשבות בהיכל קדש, והיו יודעים ניגון אחד יפה ביותר. ובשולחן ליל שבת קדש כשביקש רבי מנדלי מהם לשיר היו רוצים להתחיל ניגון זה, אך הוא רמז להם בידו לחדול מהניגון. גם בשאר סעודות שבת קדש חזר ונשנה הדבר, שהם בקשו לשורר הניגון היפה הנזכר אך הצדיק רמז להם שיפסיקו. למחרת ביום הראשון שחל בו ראש חדש ישב רבי מנדלי עם אנשיו בסעודת ראש חדש, ציווה אז להם שישירו לפניו את הניגון היפה, ובכה בעת נגינתם. אף הוא גילה באותו מעמד שהניגון הזה הוא משירי הלויים בבית המקדש, על כן לא הניחם לשיר אותו בשבת קדש מפני הצער מהחורבן שיגרם על ידו.

¹²⁵ אברבנאל ישעיה פרק ס.

¹²⁶ ספר יסוד המעלה לר' אהרון סורסקי, בשם כתבי רבי משה מידנר.